

آئین نامه نظامی

کتاب مشق سرباز

از

پروفسور شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سرنوشت ۲ بی بی شمیدی

(فوق لیسانس در جغرافی)

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

آئین نامه نظامی

«کتاب مشق سرباز»

از

سرهنگ یحیی شهیدی

(فوق لیسانس در جغرافی)

در شماره اول سال چهارم
برای اطلاع خوانندگان
ارجمند مجله بررسیهای تاریخی
نوشتیم که «در گزارشهای
سرهنگ برونگیار Brongniart
رئیس هیأت مستشاران نظامی
فرانسوی در ایران که در سال
۱۲۷۵ هجری قمری (۱۸۵۸ م)
به ایران آمده بودند به موضوع
تدوین آئین نامه های نظامی
بر میخوریم. چنانکه برونگیار
در گزارش شماره ۳۸ خود
بتاریخ ۱۵ دسامبر ۱۸۶۰ که
به وزارت جنگ فرانسه فرستاده
است می نویسد: بنا به پیشنهاد
افسران فرانسوی، به ترجمه
برخی از آئین نامه های نظامی
ارتش فرانسه مشغول شده اند تا

برای ارتش ایران آئین نامه های نظامی تهیه کنند...» اینک آقای احمد طاهری يك جلد آئین نامه خطی به بررسیهای تاریخی ارائه نمودند که دنباله همان اقدامات مستشاران فرانسوی در مورد ترجمه آئین نامه های نظامیست که ضمن تشکر از ایشان بمعرفی آن می پردازیم .

این آئین نامه چنانچه در مقدمه آن مسطور است در زمان ناصرالدین شاه توسط مسیو بهلر سر تیب فرانسه معلم هندسه و پیاده نظام تصنیف گردیده و توسط محمد کریم ولد مرحوم محمد حسین خان سر تیب فیروز کوهی ترجمه و بخط خود او نیز نوشته شده در ۱۲۷۹ به اتمام رسیده است .

قبل از مقدمه ناصرالدین شاه در مورد این کتاب چنین نوشته است: « بسیار خوب کتابی است باید زود تمام شده بنظر برسد البته بعد از دستخط مذکور مقدمه اینطور شروع میشود :

بسم الله الرحمن الرحيم - حمد بیحد و ثنای بیعدومر خدا بر اجلت قدرته سزا است که مقدر نظام عالم و مصور بنی آدم است و درود غیر معدود بر سالاران بپا و علت وجود ماسوی اعنی محمد مصطفی و بر آل طیبین او باد و بعد چون همت فلک رفعت پادشاه عادل باذل ابر کف در یادل شاهنشاه جمیجاه اسلام پناه سلطان السلاطین و خاقان الخواقین السلطان ابن السلطان السلطان و الخاقان ابن الخاقان ابن الخاقان السلطان المظفر ناصرالدین شاه قاجار خلد الله ملکه و دولته بر ابداع کلیات قواعد صلح و جنگ و اختراع اصول قوانین شتاب و درنگ مایل گشته تا لشکر و رعیت از آن شاد و ممالک و اقالیم آباد گردد .

بناعلی هذاهريك از خانه زادن دولت جاوید مدت مهما مکن خدمتی در خور قابلیت خود بتقدیم رسانیده این بنده خانه زاد دولت جاوید مدت محمد کریم ولد مرحوم محمد حسین خان سر تیب فیروز کوهی که به یمن توجه جناب جلالت و بنالت نصاب مجدت و فخامت انتساب قوایم الدوله العلیه و نظاماً للشوکه السنیه امیر الامراء العظام مقرب الخاقان میرزا محمد خان سپهسالار عسا کر منصوره نظام و غیر نظام تربیت شده کتاب مشق سر باز که اولین کتاب قواعد کلیه نظامیست و عالیجاه بلند جایگاه جلادت و رشادت اکتناه

مقرب الخاقان موسیو بهلر سرتیپ فرانسه معلم هندسه و پیاده نظام تصنیف نموده ترجمه کرده پیشکش حضور مهرظهور نماید تا بر بینندگان علم نظام قواعدی از اصول علوم و اعمال نظامی محققى نماند. این کتاب با خط نستعلیق خوب روی کاغذ آبی بقطع ۱۲/۵ × ۲۰ سانتیمتر نوشته شده و سرفصلهای آن با مرکب قرمز مشخص گردیده است و ظاهراً نسخه اصلی ترجمه شده میباشد که برای چاپ مهیا شده است و بصره ناصرالدین شاه نیز رسیده است و در آخر کتاب ۱۸ صفحه تابلوی سیاه قلم چاپی میباشد که حالات مختلف مشق سرباز را با تفنگ مجسم میکند و از ماخذ اصلی فرانسه اقتباس شده است. (گراور شماره ۷). اما برای ما معلوم نیست که آیا این آئین نامه چاپ گردیده یا نه و بهمین علت علاوه بر گراور و چاپ مقدمه، چهار صفحه از اول و یک صفحه از آخر آنرا گراور کرده و در پایان این مقاله چاپ میکنیم. (گراورهای شماره ۱۱ الی ۵) تا خوانندگان ارجمند با ملاحظه گراورهای مذکور چنانچه چاپ شده آنرا درست دارند برای بررسی و تحقیق بیشتر بدفتر مجله بررسیهای تاریخی ارسال دارند و ما از این بابت پیشاپیش سپاسگزاری میکنیم.

کتاب مشتمل بر دو فصل است.

فصل اول در بیان دسته بندی و جای صاحبمنصبان یکدسته. (در ابتدای این فصل محل استقرار افسران را تعیین نموده و در ملاحظات آن جانشینان آنها را نیز پیش بینی کرده است.)

تنبیه: در همین فصل در مورد تنبیهات مینویسد: اگر در تعلیم دادن فوج، صاحبمنصبان و وکیل و سر جوخه کان درست از عهده بر نیایند این تقصیر با فر مانده فوج است و او مورد تنبیهی که سابق قرار گذاشته شده است میشود. عمل بجهت صاحبمنصبان بسیار لازم است لکن باید علاوه بر عمل، علمی هم داشته باشند. پس بر سر کار جلالت آثار سپهر اقتدار مؤتمن دربار سلطانی جناب سپهسالار لازم است

۱ - با این جمله مشخص میشود که در مورد امتیازات و تنبیهات نیز قبل آئین نامه ای تنظیم گردیده است.

که، وقتی بجهت تدریس و تعلیم علم جنگ و حرکت فوج و افواج بجهت صاحبمنصبان قرار دهند تا ترقی که منظور نظر کیمیا اثر شاهنشاه کل ممالک محروسه ایران و سرکار جلالت آثار است دست دهد بناعلی هذا، علم و عملی که بجهت صاحب-منصبان بزرگ و سلطانهها لازم است از این قرار است. اولامشق تفنگ، ثانیاً مشق دسته، ثالثاً مشق مخبران، رابعاً حرکت فوج خامساً حرکت افواج.

فصل دوم، در بیان تعلیم دادن سرباز.

تعلیم سرباز منقسم است بر سه فقره و هر فقره بچند درس:

فقره اول: در بیان تعلیم دادن سرباز است بدون تفنگ. (مشمول بر ۶ درس است.)

درس اول: در بیان مرش ۲ با قدم جست و خیز.

درس دوم: در بیان جستن از دیوارهای کوتاه و خندقهای کم عرض.

درس سوم: در دیدن با سرعت.

درس چهارم: در بیان ایستادن سرباز است بدون تفنگ و بعمل آوردن نظر بر است و نظر بچپ.

درس پنجم: در بر است راست و بچپ چپ و طرف راست کرد است.

درس ششم: در بیان تعلیم دادن آهسته مرش و زود مرش است.

فقره دوم: در مشق تفنگ و پر کردن و انداختن است (مشمول بر ۵ درس است.)

درس اول: قاعده نگاه داشتن تفنگ است در دوش.

درس دوم: در مشق تفنگ.

درس سوم: در پر کردن بچهار وقت و پر کردن باختیار

درس چهارم: در آتش مستقیم و آتش منحرف و آتش قطار و آتش دو صف است.

درس پنجم : در ردوبدل کردن نیزه است .
 فقره سیم : در نظام دادن و آهسته مرش و زود مرش و مرش با قدم جست
 و خیز و دویدن با سرعت و مرش بحالت قطاری و بازو راست و یا بازو چپ
 پیش است . (مشمول بر پنج درس میباشد)
 درس اول : در جمع کردن هشت الی دوازده نفر سرباز است برای نظام
 دادن .

درس دوم : در مرش به پیش و مرش منحرف با قدم آهسته مرش و زود مرش
 و مرش با قدم جست و خیز .

درس سوم : در مرش بحالت قطاری است .

درس چهارم : در بازو راست یا بازو چپ پیش و تبدیل سمت است .
 درس پنجم : در مرش با قدم جست و خیز است در مدت زیاد و جستن از
 دیوارهایی کوتاه و خندقهای کم عرض و دویدن با سرعت است با کوله بار
 و تفنگ .

در اوایل فصل دوم درسهای مربوط به فقره اول را برای اینکه سربازان
 بهتر درک نمایند بصورت سؤال و جواب نیز مطرح کرده اند که سربازان با
 توجه به آنها، فرامین را یاد گرفته و اجراء نمایند .
 اینک يك صفحه از سؤال و جواب مذکور را گراور کرده از نظر
 خوانندگان ارجمند میگذرانند . (گراور شماره ۶)

بند

کتاب و در کتاب باطل گشته تا سر و رعیت از آن ساد و ممالک و آقا عالم سکر
 بنا علی هذا بر یک از خار راوان دولت جاویدت مهاکن چه نمی در حور
 قایت خود تقدیم رسانیده این نذر خار را دولت جاویدت مجرب
 و در موم محمد حسین خان سر تن فرزند کوچی که من توج خاب حلال و
 نایب نصاب محبت و خاتمت انساب توانا لاله و لاله العقیه و نظام لاسکر
 السید امیر الامراء العظام مغرب انما فان ستر از محمد خان حساس الکریم نور
 و غیر نظام تربیت شده کتاب متن سباز که اولین کتاب قواعد کلمه نظام
 و عالی و بلند جا کلاه جلالت و در سادات کهنه راه مغرب نظام کمال
 سرب فرانسه می نهد و میا در نظام تصنیف نمود در عهد که در پیش حضور
 محظوظ نماید تا بر زمینگان علم نظام قواعدی از اصول علوم و اعمال نظامی
 مکتوب

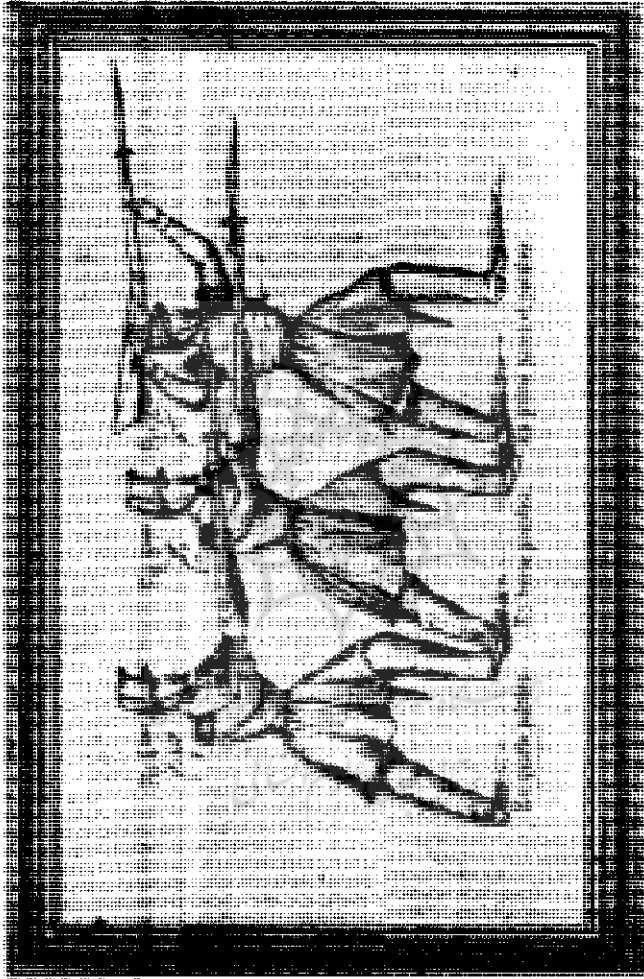
فصل اول در بیان دست بندی و جای میانصیان بگفته
 سه روز اول در نصف اول دست راست و دومی کوتاه تر از اولی در نصف دوم است
 کوتاه تر از دومی در نصف اول و چهارمی کوتاه تر از سیمین در نصف دوم و پنجم
 ششم در دست راست و هفتم در نصف اول
 نایب اول در خط سیر فعل و سطر مرکز رسد دوم
 نایب دوم در خط سیر فعل و سطر مرکز رسد اول
 و یکم از اول در خط سیر فعل طرف چپ نایب اول بقاصد در دست
 و یکم اول پشت سر سلطان در نصف دوم و این و یکم و یکم دست راست
 و یکم دوم در خط سیر فعل پشت سر فعل چندی رسد دوم و این و یکم و یکم
 چپ دست است لکن در دست آخر فوج در سمت چپ دست در نصف اول
 و یکم سیم در خط سیر فعل در طرف راست نایب اول در رسد دوم

ویکل جائزہ در خط سرفیل در امر بخند اول
 ویکل نویسنده در خط سرفیل در طرف راست نایب دوم
 و در دست راست نفر سرفیل در امر است و جای آنها درین قرار است که در دفتر
 بلندترین آنها در دست راست رسد اول در صفا اول و دوم می ایستند
 و در دفتر کوتاه تر از آنها در دست چپ رسد اول در صفا اول و دوم می ایستند
 و چهار نفر سرفیل در دست دوم بنشینند رسد اول قضا را بگیرند
 اگر دستها وسط شوند شش باید نایب اول بجای او فرماید و است
 در این صورت نایب مختصان کتبی بجای خود درنده و اگر در یک فرج در دست
 و نایب اول کتبی شش نیامده باشند وقت فرما فرج باید یک نفر نایب
 بجای سرور است رسد بگذار دو صفا مختصان دست نیز باید تعیری در جای
 رسد

مابین فرمان سربار نصف دوم قطار طاق مابین کتک خود را از عالم برداشته
 کلمات با کتک بستند
 در این نصف اول کتک خود را با دست چپ و کتک سربار طاق نصف
 اول را با دست راست بگرد و سربار نصف دوم کتک نیز کتک خود را با دست
 راست و دوم گرفته این قطار بر سر هم کرده سینه با ما را بگرد کردید
 و بعد سربار نصف اول طاق کتک خود را از سربار نصف اول کتک کلمات با کتک
 بستند که کتک افعال سربار و جماع اسلام نامه روحی و روح
 خدا و فرشته جناب جلالهات سربار اولی عا که کتک
 این نام فرخنده که در تربیت و شوق قواعد لطیف
 با تمام آمد و آغاز با ختم تمام پوست
 ۱۳۳۹
 است که کتک معلوم نظر و بیان نگاه کیوان در نگاه کرده نموده اهل خانه را در این نگاه

گراوز شماره ۵

آورده و ساهی شش متصل سازند وین صورت کرده وقت راه رفتن این قسم را
 نگه دارند تا دین لغتاده مذکوره گریاید خود را که بر انفعال داشته باشد بزودی
 مکن میشود
 ب هر چه اهل زمین باشد
 ج اوله ای که بخواهد زمین نباشد و او ششم میشود تا نایه وقت زمین که ششم
 کف داشته که زمین میاید
 س چو باید بار از روی زمین کشند
 ج زیرا که اگر بار از روی زمین کشند و نه کرده زمین نگذارند چندین عیب بهم
 اوله که بر زمین کشیدن میشود تا نایه ای که زمین میاید تا آن اندازه که بحد تمام
 برشش در کشنده است کم در زیاد میشود و اینها با ضرب زمین میاید و سبب از
 زودی کشیده شوند

بک نمونه از حالات مختلف مشق سر بازان را با تفنگک نشان میدهد .
گراور شماره ۷